

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ СУСПІЛЬНИХ НАУК
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ І ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з наукової роботи

проф. Студеняк І.П.

Вересень 2016 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО ПРАВЛІННЯ
КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Рівень вищої освіти	Третій (освітньо-науковий)
Галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність	052 Політологія
Освітня програма	Політологія
Статус дисципліни	Вибіркова
Мова навчання	Українська

Ужгород 2016

Робоча програма навчальної дисципліни «Системи державного правління країн Європейського Союзу» для здобувачів вищої освіти на третьому (освітньо-науковому) рівні: доктор філософії/Doctor Philosophy (Ph.D) галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 052 «Політологія» освітньої програми Політологія/Political Science.

Розробник:

Ключкович А.Ю., доцент, кандидат політичних наук, доцент кафедри політології і державного управління.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри політології і державного управління.

Протокол № 12 від 25 червня 2016 року.

В. о. зав. кафедри _____

(проф. Вегеш М.М.)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Схвалено методичною комісією кафедри політології і державного управління ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Протокол № 5 від 24 червня 2016 року.

Голова _____

(доц. Зан М.П.)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Очна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 3	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 90	2	2
Кількість модулів – 1	Семестр:	
Тижневих годин: для денної форми навчання: 9 аудиторних – 3 самостійної роботи здобувача – 6	1	1
	Лекції:	
	20	6
	Практичні (семінарські):	
	18	4
Вид підсумкового контролю: залік	Лабораторні:	
	-	-
Форма підсумкового контролю: усна	Самостійна робота:	
	52	80

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення навчальної дисципліни «Системи державного правління країн Європейського Союзу» є формування в здобувачів знань і навичок, достатніх для аналізу основ організації систем державного правління, розподілу влади та функціонування політичних інститутів у країнах ЄС.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

1) загальних компетентностей:

– Навички критичності та самокритичності. Здатність рецензувати публікації та презентації, а також брати участь у міжнародних наукових дискусіях, висловлюючи та відстоюючи свою власну дослідницьку позицію;

– Абстрактне обґрунтування та моделювання задачі. Здатність визначати відповідні задачі та окреслювати їх таким чином, щоб просувати та трансформувати наукові знання та розуміння;

– Працювати самостійно; керування часом. Здатність організувати набуття теоретичних та практичних інструментів, скеровуючи зусилля і об'єднуючи результати різних досліджень та аналізів, представляючи остаточний результат до кінцевого терміну;

2) фахових компетентностей:

– База знань. Глибокі обґрунтовані знання політичних процесів та міжетнічних і міжцивілізаційних взаємин; детальні знання спеціальної області дослідження в поєднанні зі знаннями загальної наукової дискусії та внеску до індивідуальної політологічної області дослідження;

– Інформаційний менеджмент. Здатність визначати, мати доступ, аналізувати та поєднувати інформацію з різних джерел, документів для розгляду відповідних задач;

– Знання ресурсів (включаючи ті, що базуються на ІКТ), доступних для дослідження в спеціальній політологічній області та суміжних областях;

– Аналіз документів. Здатність знаходити, відбирати, контекстуалізувати та інтерпретувати значні обсяги монографічного та нормативного матеріалу;

– Індивідуальне дослідження. Здатність планувати та на основі дослідження робити внесок до політологічних знань, пов'язаних з важливою задачею, що відповідає якості матеріалів для друку;

– Розробка програми та менеджмент. Розуміння та здатність застосовувати на практиці принципи спільного дослідження в політології і поведінкових науках;

– Здатність володіти інформаційно-комунікаційними технологіями та методичними основами їх застосування в освітньо-науковій політологічній діяльності; впроваджувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології для розв'язання освітньо-наукових політологічних завдань, моделювання, моніторингу та опрацювання результатів досліджень.

Крім того, вивчення вказаної вибіркової навчальної дисципліни дозволить здобувачу вищої освіти у подальшому орієнтуватися в проблематиці систем державного правління в країнах ЄС, володіти теоретико-методологічним інструментарієм аналізу систем правління, зіставляти їх типи, готувати виступи, наукові статті на вказану проблематику.

3. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Політологія», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання
Здатність об'єднувати (синтезувати) та обговорювати публікації, в межах та поза областю дослідження.
Здатність використовувати критичні знання в громадській сфері, що підтверджено публікацією принаймні однієї оглядової статті та статті з огляду книги.
Здатність детально розробляти та переконливо презентувати групі кваліфікованих дослідників добре обґрунтований план дослідження для вирішення важливого завдання.
Здатність презентувати результати дослідження в науковому та ненауковому контекстах, усно та письмово, у формі наукових семінарів, наукових зустрічей та громадських ініціатив (соціально-орієнтовані робочі зустрічі).
Здатність ефективно планувати час для отримання необхідних результатів, що підтверджено колоквиумами, які відбуваються кожного року впродовж чотирьох років, та остаточним захистом.
Здатність аналізувати та посилатися на відповідні основні політологічні роботи в письмовій формі, через усні виступи та презентації, в дисертації, знання дискусій та трендів.
Здатність знаходити, аналізувати та об'єднувати набір документів з джерел у результуючій дисертації та в попередньому до неї дослідженні.
Здатність планувати оригінальний вклад на основі дослідження політологічних знань, пов'язаних з важливою задачею, який є відповідної якості для друку.

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Системи державного правління країн Європейського Союзу»:

Очікувані результати навчання з дисципліни
Здатність об'єднувати (синтезувати) та обговорювати публікації, в межах та поза областю дослідження.
Здатність використовувати критичні знання в громадській сфері, що підтверджено публікацією принаймні однієї оглядової статті та статті з огляду книги.
Здатність детально розробляти та переконливо презентувати групі кваліфікованих дослідників добре обґрунтований план дослідження для вирішення важливого завдання.
Здатність завершити розширене оригінальне дослідження, що базується на критичному розгляді джерел та забезпечене необхідним науковим апаратом таким, як нотатки, бібліографія та публікація відповідних документів.
Здатність презентувати результати дослідження в науковому та ненауковому контекстах, усно та письмово, у формі наукових семінарів, наукових зустрічей та громадських ініціатив (соціально-орієнтовані робочі зустрічі).
Здатність представляти свої результати дослідження іноземною мовою.
Здатність аналізувати та посилатися на відповідні основні політологічні роботи в

письмовій формі, через усні виступи та презентації, в дисертації, знання дискусій та трендів.
Обізнаність та здатність взаємодіяти інтелектуально з найновішими політологічними дослідженнями в спеціальній області дослідження.
Здатність використовувати облікову інформацію з архіву, бібліотечні каталоги та найновіші ІКТ-ресурси, щоб локалізувати джерела та документальний матеріал, корисний для свого власного дослідження.
Здатність знаходити, аналізувати та об'єднувати набір документів з джерел у результуючій дисертації та в попередньому до неї дослідженні.
Здатність планувати оригінальний вклад на основі дослідження політологічних знань, пов'язаних з важливою задачею, який є відповідної якості для друку.
Знання основних можливостей наукової співпраці для поведінкових наук, презентуючи критичний звіт про принаймні одну важливу програму, визначаючи позитивні/негативні аспекти своєї власної області дослідження.

4. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

- залік;
- аналітичне есе;
- презентація результатів виконаної індивідуальної роботи здобувача.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: виступ на семінарських заняттях, написання аналітичного есе, підготовка презентації з проблеми.

Форма модульного контролю: письмова контрольна робота.

Форма підсумкового семестрового контролю: усний залік.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль)

Поточне оцінювання та самостійна робота			Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	50	100
10+10	10	10+10		

Поточне оцінювання та самостійна робота			Модульна контрольна робота	Сума
T4	T5	T6	50	100
10+10	10	10+10		

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	3	30	3	30
Есе	1	10	1	10
Презентація (аналітичне завдання)	1	10	1	10
Модульна контрольна робота	1	50	1	50
Разом		100		100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи.

Мінімальний поріг для допуску до модульної контрольної роботи становить 10 балів. Модульна контрольна робота складається з трьох запитань описово-аналітичного характеру.

Перше запитання покликане оцінити знання з тематичної проблематики відповідного модулю, яка надавалася на лекціях і обговорювалася на семінарських заняттях. Залежно від обсягу, послідовності викладу і орієнтуванні у тематичному матеріалі, перше запитання модульної контрольної роботи максимально може бути оцінене у 15 балів.

Друге запитання має на меті оцінити розуміння основних моделей політичних систем. Залежно від послідовності викладу і орієнтуванні у тематичному матеріалі, друге запитання модульної контрольної роботи максимально може бути оцінене у 15 балів.

Третє питання модульної контрольної роботи має творчо-аналітичний характер. Залежно від обґрунтованості аргументів і суб'єктивних висновків здобувача з визначеної проблематики, третє запитання модульної контрольної роботи максимально може бути оцінене у 20 балів.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю.

Відповідно до «*Положення про порядок та методику проведення семестрових (курскових) екзаменів і заліків в Ужгородському національному університеті*» (затверджено Наказом Ректора ДВНЗ «УжНУ» № 698/01-17 від 08.05.2015 р.), знання здобувачів оцінюється як з теоретичної, так і з практичної підготовки за такими критеріями:

оцінку «відмінно» (90-100 балів, А) заслуговує здобувач, який:

- всебічно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом;
- вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях;
- засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою;
- засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває;
- вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію;
- самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.

оцінку «добре» (82-89 балів, В) – заслуговує здобувач, який:

- повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях;
- має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування;

- під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправив, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

оцінку «добре» (74-81 бал, С) заслуговує здобувач, який:

- в цілому навчальну програму засвоїв, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок;

- вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність;

- опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;

оцінку «задовільно» (64-73 бали, D) – заслуговує здобувач, який:

- знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії;

- виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок;

- ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою;

- допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

оцінку «задовільно» (60-63 бали, E) – заслуговує здобувач, який:

- володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер.

оцінка «незадовільно» (35-59 балів, FX) – виставляється здобувачу, який:

виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

оцінка «незадовільно» (35 балів, F) – виставляється здобувачу заочної форми навчання, який:

- володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім;

- допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою;

- не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи здобувача протягом семестру.

Таблиця відповідності оцінок за різними шкалами

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		диференційована	недиференційована
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		

35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	незараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	незараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

5.1. Зміст навчальної дисципліни

Тема 1. Система державного правління як об'єкт дослідження.

Співвідношення понять «форма державного правління» і «система державного правління». Конфігурації міжінституційних відносин в площині «глава держави – уряд – парламент». Поняття «президенталізм», «напівпрезиденталізм» та «парламентаризм». Критерії класифікації систем державного правління. Теоретико-методологічні підходи до розуміння та типологізації систем державного правління. Підходи Р. Елгі, М. Шугарта, Дж. Кері, А. Лейпхарта, М. Дюверже та ін. Політико-інституційні переваги та ризики різних систем державного правління. Проблеми стабільності та ефективності систем правління. Взаємозв'язок системи державного правління з партійною і виборчою системами.

Тема 2. Президентські системи правління в країнах ЄС.

Президентська система правління: ключові ознаки та різновиди. Механізм функціонування вищих органів державної влади в умовах європейського президенталізму. Конституційно-правовий і політичний статус президента. Парламент у механізмі розподілу влади. Характеристика виконавчої гілки влади. Система стримувань і противаг. Інституційно-політичні проблеми та ризики функціонування президентських систем в країнах ЄС. Стабільність та ефективність функціонування президентських систем: досвід ЄС.

Тема 3. Парламентські системи правління в країнах ЄС.

Парламентська система правління: ключові ознаки та різновиди. Механізм функціонування вищих органів державної влади в умовах європейського парламентаризму. Статус глави держави в парламентських системах. Парламент в механізмі розподілу влади. Характеристика виконавчої гілки влади. Система стримувань і противаг. Інституційно-політичні проблеми та ризики функціонування парламентських систем в країнах ЄС. Стабільність та ефективність функціонування парламентських систем: досвід ЄС.

Тема 4. Напівпрезидентські системи правління в країнах ЄС.

Напівпрезидентська система правління: ключові ознаки та різновиди. Механізм функціонування вищих органів державної влади в напівпрезидентських системах ЄС. Конституційно-правовий і політичний статус президента. Парламент у механізмі розподілу влади. Характеристика виконавчої гілки влади. Система стримувань і противаг. Інституційно-політичні проблеми та ризики функціонування напівпрезидентських систем в країнах ЄС. Стабільність та ефективність функціонування напівпрезидентських систем: досвід ЄС.

Тема 5. Трансформація систем державного правління в «нових демократіях» ЄС.

Реформування державно-владних інститутів в контексті розвитку посткомуністичних країн Центрально-Східної Європи. Порівняльний аналіз розвитку інституту парламентаризму (формування, структура, повноваження, особливості бікамералізму). Інститут президентства в системі владних відносин (статус, повноваження і політична роль). Порівняльна характеристика урядів (формування, структура, повноваження, роль прем'єр-міністра). Євроінтеграція як чинник владно-інституційної модернізації в країнах ЦСЄ. Динаміка політико-інституційних перетворень і проблеми демократизації системи правління: приклад Словаччини.

Тема 6. Конфігурації державно-владних інститутів у «розвинутих демократіях» ЄС: приклад ФРН.

Системи державного правління західноєвропейських країн: проблеми інституційної модернізації. Становлення і розвиток парламентської системи в умовах німецького федералізму. Бундестаг в системі державної влади. «Канцлерська» демократія. Бундесрат і Федеральний конституційний суд в механізмі розподілу влади. Федеральний президент: обрання, статус і повноваження. Система стримувань і противаг. «Партійна держава» в Німеччині. Залізний трикутник влади (парламентська більшість – владні партії – уряд). Політико-інституційні проблеми функціонування парламентської демократії в ФРН.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: очна					
	Усього	у тому числі				
		лекції	практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота
Модуль 1						
Тема 1. Система державного правління як об'єкт дослідження	16	4	2			10
Тема 2. Президентські системи правління в країнах ЄС	14	2	4			8
Тема 3. Парламентські системи правління в країнах ЄС	14	2	4			8
Модульна контрольна робота	2	2				
Разом за модуль	46	10	10			26
Модуль 2						
Тема 4. Напівпрезидентські системи правління в країнах ЄС	14	2	4			8
Тема 5. Трансформація систем державного правління в «нових демократіях» ЄС	14	4	2			8
Тема 6. Конфігурації державно-владних інститутів в «розвинутих демократіях» ЄС: приклад ФРН	16	4	2			10
Модульна контрольна робота						
Разом за модуль	44	10	8			26
Разом за семестр	90	20	18			52

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: заочна					
	Усього	у тому числі				
		лекції	практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота
Модуль 1						
Тема 1. Система державного правління як об'єкт дослідження	16	2				14

Тема 2. Президентські системи правління в країнах ЄС	14	2			12
Тема 3. Парламентські системи правління в країнах ЄС	14		2		12
Тема 4. Напівпрезидентські системи правління в країнах ЄС	16		2		14
Тема 5. Трансформація систем державного правління в «нових демократіях» ЄС	14				14
Тема 6. Конфігурації державно-владних інститутів в «розвинутих демократіях» ЄС: приклад ФРН	16	2			14
Модульна контрольна робота					
Разом за модуль	90	6	4		80
Разом за семестр	90	6	4		80

6.3. Теми практичних (семінарських, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		очна	заочна
1	Система державного правління як об'єкт дослідження	2	
2	Президентські системи правління в країнах ЄС	4	
3	Парламентські системи правління в країнах ЄС	4	2
4	Напівпрезидентські системи правління в країнах ЄС	4	2
5	Трансформація систем державного правління в «нових демократіях» ЄС	2	
6	Конфігурації державно-владних інститутів в «розвинутих демократіях» ЄС: приклад ФРН	2	
Разом		18	4

6.4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		очна	заочна
1	Система державного правління як об'єкт дослідження	10	14
2	Президентські системи правління в країнах ЄС	8	12
3	Парламентські системи правління в країнах ЄС	8	12
4	Напівпрезидентські системи правління в країнах ЄС	8	14
5	Трансформація систем державного правління в «нових демократіях» ЄС	8	14
6	Конфігурації державно-владних інститутів в «розвинутих демократіях» ЄС: приклад ФРН	10	14
Разом		52	80

7. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основні джерела:

1. Алмонд Г., Пауелл Дж., Далтон Р. Сравнительная политология сегодня: Мировой обзор: Учебное пособие. М.: Аспект-Пресс, 2002. 537 с.
2. Гелей С., Рутар С., Кендус С. Політико-правові системи світу. Л.: Вид-во Львівської комерційної академії, 2004. 224 с.
3. Георгіца А. Конституційне право зарубіжних країн: підручник. Тернопіль: Астон, 2003. 483 с.
4. Литвин В. Атрибути та різновиди напівпрезидентської системи правління в Європі: інституційно-процесуальний і політично-поведінковий аспекти: монографія. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2018. 636 с.
5. Литвин В., Романюк А. Концептуалізація і теоретична дистинкція понять «форма державного правління» та «система державного правління» у політичній науці. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова : Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. Випуск 20: збірник наукових праць*. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. С. 3–12.
6. Остапеч Ю., Гайданка Є., Ключкович А., Марадик Н. Еволюція партійних систем країн Вишеградської четвірки: досвід для України: монографія. Ужгород: ПП Данило, 2014. 256 с.
7. Панчак-Бялоблоцка Н. Уряди меншості в європейських парламентських демократіях: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 481 с.
8. Політичні трансформації у країнах Центральної Європи наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть: Навчальний посібник / упоряд. М. Лендшел. Ужгород: «Ліра», 2016. 464 с.
9. Політологія: Підручник / За заг. ред. М. Вегеша. К.: Знання, 2008. 384 с.
10. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Західної Європи: монографія. Львів, 2007. 391 с.
11. Романюк А. С., Литвин В. С., Панчак-Бялоблоцка Н. В. Політичні інститути країн Центрально-Східної Європи: порівняльний аналіз / А. С. Романюк (заг. ред.). Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 364 с.
12. Романюк А., Литвин В. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Вишеградської групи та інших країн Центрально-Східної Європи: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 548 с.
13. Сарторі Дж. Порівняльна конституційна інженерія: Дослідження структур, мотивів і результатів. К.: АртЕк, 2001. 224 с.
14. Чернов В. Системы правления в Европе: классификация и сравнительный анализ на примере стран Евросоюза. *Полития*. 2008. № 1. С. 142–159.
15. Шаповал В. Конституційне право зарубіжних країн: підручник. К.: АртЕк, 2001. 264 с.

Допоміжні джерела:

1. Бабкіна О., Волинка К. Теорія держави і права у схемах і визначеннях: навчальний посібник. К.: МАУП, 2004. 144 с.
2. Бостан С. «Форма державного правління» та «форма державного управління»: співвідношення понять. *Публічне право*. 2011. № 3. С. 231–238.
3. Волощук О. Форма правління : поняття та сутність. *Науковий вісник Чернівецького університету : Правознавство*. 2011. Вип. 559. С. 33–38.
4. Зазнаєв О. Дихотомія versus трихотомія: проблема типології систем правління в політології. *Проблеми політичної науки* / М. Х. Фарукшин. Казань: Центр інноваційних технологій, 2005. С. 3–29.
5. Зазнаєв О. Індексний аналіз полупрезидентських державств Європи і постсоветського пространства. *Поліс: Політичні дослідження*. 2007. № 2. С. 146–164.
6. Зазнаєв О. Переваги і недоліки президентської, парламентської і полупрезидентської систем. *Соціально-гуманітарні знання*. 2006. № 5. С. 133–144.
7. Зазнаєв О. Типологія форм правління: робота над помилками. *Поліс : Політичні дослідження*. 2006. № 1. С. 92–103.
8. Кармазіна М. Інститут президентства: походження та сутність феномена. *Політичний менеджмент*. 2004. № 3 (6). С. 36–50.
9. Ключкович А. Партиїно-політичні аспекти формування складу Федерального конституційного суду та виборів Федерального президента в ФРН. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія, Соціологія, Філософія*. Випуск 10. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2008. – С. 103-108.
10. Ключкович А. Вплив політичних партій на функціонування парламентсько-урядової системи в сучасній Німеччині. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. Київ; Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2007. Вип. 10. С. 439-449.
11. Ключкович А. Загальна теорія політики. Програма навчального курсу для студентів спеціальності «Політологія» (за вимогами кредитно-модульної системи): Методичний посібник. Ужгород, 2008. 52 с.
12. Ключкович А. Партиї та влада в об'єднаній Німеччині (партиїна держава чи партиїна демократія?). *Політологічний вісник. Зб-к наук. праць*: Вип. 18. К.: ТОВ «XXI століття: діалог культур», 2005. С. 186-193.
13. Ключкович А. Перехід до демократії та трансформація державно-владних інститутів в Словацькій Республіці: основні етапи та напрями. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія, Соціологія, Філософія*. Випуск 16. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2012. – С. 31-32.
14. Ключкович А. Ю. «Партиїно-державна демократія» в ФРН: концептуальні та політико-практичні аспекти функціонування. *Політичне життя*. 2016. № 1. С. 24-29.

15. Ключкович А. Реформування територіальної організації публічної влади у Чеській Республіці у контексті реалізації євроінтеграційного курсу. *Регіональні студії*. Ужгород, 2017. №10. С. 22-28.
16. Ключкович А. Роль політичних партій у забезпеченні взаємодії уряду та парламенту в сучасній Німеччині. *Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2005. №3. С. 156-161.
17. Ключкович А. Система органів державної влади в Україні. Навчально-методична розробка для студентів спеціальності «Політологія» (за вимогами кредитно-модульної системи). Ужгород, 2007. 40 с.
18. Ключкович А. Теорія і практика «партійної держави» в ФРН. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія, Соціологія, Філософія*. Випуск 7-8. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2007. С. 145-156.
19. Ключкович А. Участь політичних партій у формуванні вищих органів державної влади в Німеччині (1990-2002 рр.). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія, Соціологія, Філософія*. Випуск 1. Ужгород: «Вісник Карпат», 2004. С. 115-123.
20. Ключкович А. Федеральна рада Німеччини між представництвом партійних та земельних інтересів. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія, Соціологія, Філософія*. Випуск 4. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2006. С. 181-186.
21. Ключкович А.Ю. Партійна система Німеччини: політологічний аналіз механізму взаємодії органів державної влади та політичних партій (1990 – 2005 рр.): Автореф. дис. канд. політ. наук: 23.00.02. Львів, 2006. 21 с.
22. Ключкович А. Децентралізація публічного управління в контексті демократизації політичної системи Словацької Республіки. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія, Соціологія, Філософія*. Випуск 13. Ужгород: Вид-во «Говерла», 2009. С. 102–105.
23. Ключкович А. Децентралізація публічного управління в Словаччині та Чехії в контексті постсоціалістичної демократизації. *Політика і державне управління*. Ужгород: «Говерла», 2016. С. 56–60.
24. Ключкович А. Політико-інституційні особливості організації державної влади в Словацькій Республіці. *Науковий журнал «Політикус»*. Одеса, 2018. Випуск 2. С. 39-43.
25. Ключкович А. Політико-інституційні перетворення в умовах консолідації демократії в Словаччині. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2019. №27.
26. Ключкович А. Реформування територіального публічного управління Чеської Республіки в контексті демократизації політичної системи та вступу до Європейського Союзу (1990-2004 рр.). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія, Соціологія, Філософія*. Випуск 14. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2010. С. 192–200.
27. Ключкович А. Розвиток парламентської виборчої системи в Словаччині та проблеми її функціонування на сучасному етапі. *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць*. К. : «Видавництво «Гілея», 2018. Вип. 131 (4). С. 466-470.

28. Ключкович А. Ю. Інститут президентства в контексті політичних трансформацій у Словацькій Республіці. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право: зб. наук. праць.* Київ, 2017. № 1/2. С. 49-53.
29. Корженко В. Політична система України: минуле, сучасне, майбутнє (порівняльний огляд). *Актуальні проблеми державного управління / Українська академія державного управління при Президентові України.* Харк. філ. 2002. № 2 (13). У 2-х ч. Ч.1. С. 124-132.
30. Кочубей Л. Напівпрезидентська республіка сучасної Франції: шлях до авторитаризму чи демократії? *Політичний менеджмент.* 2011. № 5. С. 164–173.
31. Ледяев В.Г. Власть: концептуальный анализ. М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2001. 384 с.
32. Лейпхарт А. Демократия в многосоставных обществах: сравнительное исследование. М.: Аспект Пресс, 1997. 287 с.
33. Литвин В. До проблеми розрізнення напівпрезиденталізму та парламентаризму напівпрезидентські системи з номінальними президентами у Центральній Європі (на прикладі Болгарії, Словаччини, Словенії та Чехії). *Rozwój polityczny i społeczny państw Europy Środkowej i Wschodniej.* Kutno, 2013. S. 149–171.
34. Литвин В. Напівпрезидентська система правління у контексті республіканської форми правління: типологізація, конституційно-правові і політичні виклики та перспективи реформування в Україні. *Studium Europy Srodkowej i Wschodniej.* 2014. Nr. 2. S. 156–181.
35. Литвин В. Напівпрезидентська система правління: конституційно-правові виклики та перспективи для України на фоні світового інституційного досвіду. *Всеукраїнська науково-практична конференція: Конституція України: політико-правові виклики і перспективи.* 26 червня 2014 р. Львів: ЛНУ ім. І. Франка. С. 38–63.
36. Литвин В. Подвійна виконавча влада: теорія та практика європейського півпрезиденталізму. *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації.* 2009. № 3. С. 25–33.
37. Литвин В. Теорія та практика когабітації в напівпрезидентських системах Європи. *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації.* 2011. № 4. С. 140–149.
38. Мангейм Дж. Б., Рич Р. К. Политология. Методы исследования: Пер. с англ. М.: Издательство «Весь Мир», 1997. 544 с.
39. Мовчан У. Дуалізм виконавчої влади: проблема розподілу повноважень у напівпрезидентських системах. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна: Серія: Питання політології.* 2011. № 984. С. 102–108.
40. Осадчук І. Політичні інститути пострадянських країн: порівняльний аналіз: навч. посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 306 с.
41. Політологія посткомунізму: Політичний аналіз посткомуністичних суспільств / кер. авт. кол. В. Полохало. К.: Політична думка, 1995. 368 с.

42. Рабінович П. Основи загальної теорії права і держави: навч. посібник: Вид. 5-е. К.: Атіка, 2001. 176 с.
43. Серьогіна С. Кластерний аналіз як основа типологізації сучасних форм правління. *Проблеми законності*. 2009. Вип. 100. С. 101–113.
44. Сморгунов Л. Современная сравнительная политология. учебник. М.: РОССПЭН, 2002. 472 с.
45. Тарасов И. Диалектика парламентаризма и президентализма в Центрально-Восточной Европе. *Политическая наука*. 2014. № 1. С. 94–115.
46. Шугарт М., Хаггард С. Институты и общественная политика в президентских системах. *Ойкумена: Альманах сравнительных исследований политических институтов, социально-экономических систем и цивилизаций*. 2003. Вып. 1. С. 76–112.
47. Duverger M. A New Political System Model : Semi-Presidential Government. *European Journal of Political Research*. 1980. Vol. 8. No. 2. P. 165–187.
48. Elgie R. Semi-Presidentialism in Europe. Oxford University Press, 1999. 320 p.
49. Lijphart A. Nomination: Trichotomy or Dichotomy. *European Journal of Political Research*. 1997. Vol. 31. No. 1–2. P. 125–128.
50. Shugart M., Carey J. Presidents and Assemblies. Constitutional Design and Electoral Dynamics. Cambridge: Cambridge University Press, 1992. 316 p.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет:

1. Бібліотека політолога. URL: <http://politics.ellib.org.ua/>
2. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса. URL: <http://www.nas.gov.ua/UA/Org/Pages/default.aspx?OrgID=0000290>
3. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського : електронні фахові видання. URL: www.nbuv.gov.ua
4. Національна парламентська бібліотека України URL: <http://www.nplu.org/>
5. Національний Інститут стратегічних досліджень при Президентові України. URL: <http://www.niss.gov.ua/>
6. Соціологічна група «Рейтинг» (Rating Group Ukraine). URL: <http://ratinggroup.ua/about.html>
7. Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. URL: <http://www.razumkov.org.ua/ukr/index.php>
8. Українські підручники онлайн : Політологія. URL: <http://pidruchniki.ws/politologiya/>
9. Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва. URL: <https://dif.org.ua/>
10. Центр соціологічних і політичних досліджень та технологій "СОЦІОПОЛІС". URL: <http://sociopolis.com.ua/Sociopolis/About/>